

Cele zajęć – po skończonych zajęciach słuchacze:

(wiedza) będą wiedzieli:

1. Co to jest prawo cywilne?

2. Jakie są podstawowe zasady rządzące systemem cywilno - prawnym?
3. Kto może być podmiotem stosunków cywilno prawnych i jak działać przez pełnomocnika?
4. Mamy swobodę zawierania umów, możemy umówić się na wiele różnych rzeczy w wielu różnych formach, jednak pod pewnymi ograniczeniami.

(umiejętności) będą umieli:

1. Zawierać umowy cywilno – prawne.

(wartości- cele wychowawcze) będą rozumieli, że

1. Strony umowy mają dużą swobodę w zawieraniu i kształtowaniu treści umów.
2. „Pacta sunt servanda” – należy przestrzegać zawartych umów.

Plan lekcji (2x45 min)

1. Wprowadzenie.
2. Co to jest prawo cywilne? Jakie są podstawowe zasady w nim rządzące – Kazusy i dyskusja.
3. Kto może być podmiotem stosunków cywilno - prawnych? - mini wykład, dyskusja, oraz jak działać przez pełnomocnika – mini wykład i kazusy.
4. Na czym polega swoboda umów i dlaczego trzeba ich przestrzegać?
5. Jak zawrzeć umowę.
6. Zapoznanie z przykładowymi umowami cywilnoprawnymi.

Ad 2. Co to jest prawo cywilne? - 15 minut, kazusy + mini-wykład.

(CO) Naszym zadaniem jest zdefiniowanie pojęcia „prawo cywilne” i zrozumienie rządzących nim podstawowych zasad.

(PO CO) Aby odróżniać stosunki cywilno – prawne od pozostałych.

(JAK) Kazusy i wspólna dyskusja, mini wykład.

Kazus 1.

Pani Anna K. właśnie dostała się na wymarzony kierunek studiów do Krakowa, obecnie mieszka w Gdańsku, nie chce wyprowadzać się do akademika, nie może również kupić mieszkania, wie że będzie otrzymywać co miesięczne stałe stypendium. Co możemy jej poradzić?

Wynajęcie mieszkania na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. Czyli zawarcie umowy o charakterze cywilno – prawnym.

Art. 659. § 1. Przez umowę najmu wynajmujący zobowiązuje się oddać najemcy rzecz do używania przez czas oznaczony lub nie oznaczony, a najemca zobowiązuje się płacić wynajmującemu umówiony czynsz.

§ 2. Czynsz może być oznaczony w pieniądzach lub w świadczeniach innego rodzaju.

Art. 660. Umowa najmu nieruchomości lub pomieszczenia na czas dłuższy niż rok powinna być zawarta na piśmie. W razie niezachowania tej formy poczytuje się umowę za zawartą na czas nie oznaczony.

Art. 662. § 1. Wynajmujący powinien wydać najemcy rzecz w stanie przydatnym do umówionego użytku i utrzymywać ją w takim stanie przez czas trwania najmu.

§ 2. Drobne nakłady połączone ze zwykłym użytkowaniem rzeczy obciążają najemcę.

§ 3. Jeżeli rzecz najęta uległa zniszczeniu z powodu okoliczności, za które wynajmujący odpowiedzialności nie ponosi, wynajmujący nie ma obowiązku przywrócenia stanu poprzedniego.

Kazus 2.

Grupa czterech młodzieńców wybiła szybę w sklepie zabierając z niego jeden rower i trzy hulajnogi. Dozorca widział całe zdarzenie jednak nie zdążył zatrzymać odjeżdżających na pozyskanym sprzęcie młodzieńców. Co powinien zrobić dozorca?

Do tej sytuacji nie można zastosować przepisów cywilno – prawnych. Popełniono przestępstwo kradzieży i każdy ma społeczny obowiązek powiadomienia o podejrzeniu jego popełnienia.

Kodeks postępowania karnego przewiduje, że:

Art. 304. § 1. Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję.

§ 2. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę uczestników, że co do zasady, jako obywatele, mamy społeczny obowiązek zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, co oznacza brak sankcji prawnej za jego niedopełnienie. W przypadku jednak pewnego rodzaju przestępstw, niezawiadomienie o przestępstwie staje się czynem karalnym penalizowanym na podstawie kodeksu karnego.

Art. 240 kodeksu karnego § 1. Kto, mając wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego określonego w art. 118, 127, 128, 130, 134, 140, 148, 163, 166 lub 252, nie zawiadamia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Dotyczy to tylko kilku enumeratywnie wymienionych rodzajów przestępstw takich jak eksterminacja ludności, zamach stanu, szpiegostwo, zamach na życie prezydenta, zamach terrorystyczny, zabójstwo, spowodowanie niebezpiecznych zdarzeń zagrażających życiu i zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach oraz piractwo.

Kazus 3.

Pan Janusz S. wybiera się w egzotyczną podróż badawczą, w garażu pozostawia mercedesa w dobrym stanie, którym przez rok nikt nie będzie jeździć, nie chce go sprzedawać, bo bardzo lubi swój samochód i chciałby nadal z niego korzystać po powrocie. Co może zrobić?

Kodeks cywilny przewiduje dzierżawę, lub sprzedaż z prawem odkupu.

1. Umowa dzierżawy

Art. 693. § 1. Przez umowę dzierżawy wydzierżawiający zobowiązuje się oddać dzierżawcy rzecz do używania i pobierania pożytków przez czas oznaczony lub nie oznaczony, a dzierżawca zobowiązuje się płacić wydzierżawiającemu umówiony czynsz.

§ 2. Czynsz może być zastrzeżony w pieniądzech lub świadczeniach innego rodzaju. Może być również oznaczony w ułamkowej części pożytków.

Art. 696. Dzierżawca powinien wykonywać swoje prawo zgodnie z wymaganiami prawidłowej gospodarki i nie może zmieniać przeznaczenia przedmiotu dzierżawy bez zgody

wydzierżawiającego.

Art. 697. Dzierżawca ma obowiązek dokonywania napraw niezbędnych do zachowania przedmiotu dzierżawy w stanie nie pogorszonym.

2. Umowa sprzedaży z prawem odkupu

Art. 593. § 1. Prawo odkupu może być zastrzeżone na czas nie przekraczający lat pięciu; termin dłuższy ulega skróceniu do lat pięciu.

§ 2. Prawo odkupu wykonywa się przez oświadczenie sprzedawcy złożone kupującemu.

Art. 594. § 1. Z chwilą wykonania prawa odkupu kupujący obowiązany jest przenieść z powrotem na sprzedawcę własność kupionej rzeczy za zwrotem ceny i kosztów sprzedaży oraz za zwrotem nakładów; jednakże zwrot nakładów, które nie stanowiły nakładów koniecznych, należy się kupującemu tylko w granicach istniejącego zwiększenia wartości rzeczy.

§ 2. Jeżeli określona w umowie sprzedaży cena odkupu przenosi cenę i koszty sprzedaży, sprzedawca może żądać obniżenia ceny odkupu do wartości rzeczy w chwili wykonania prawa odkupu, jednakże nie niżej sumy obliczonej według paragrafu poprzedzającego.

Kazus 4.

Pewien młodzieniec chce podarować swoim dziadkom ich portret, ma to być jednak niespodzianką, dlatego chce aby ktoś namalował obraz wzorując się na zdjęciu dziadków. Bardzo mu zależy na dobrym efekcie. Co może zrobić?

Zawrzeć z autorem portretu umowę o dzieło regulowaną przez przepisy kodeksu cywilnego.

Art. 627. Przez umowę o dzieło przyjmujący zamówienie zobowiązuje się do wykonania oznaczonego dzieła, a zamawiający do zapłaty wynagrodzenia.

Przedmiotem umowy o dzieło jest wykonanie dzieła będącego osiągnięciem określonego z góry efektu. Rezultat ten może mieć zarówno charakter materialny (np.: zbudowanie stodoły, wykopanie dołu, uszycie sukienki), jak i niematerialny (np.: zrobienie fotografii, namalowanie obrazu), utrwalony w jakiegokolwiek formie fizycznej (ucieleśniony) lub nieucieleśniony (np.: wykonanie koncertu, przedstawienia).

Umowa o dzieło jest bardzo korzystna dla zamawiającego dzieło, należy ona to tzw. umów rezultatu, w których wywiązanie się przez wykonawcę dzieła ze zobowiązania jest oceniane wyłącznie według efektów jego pracy a nie według podejmowanych starań i poszczególnych działań zmierzających do wykonania dzieła. Pozostawia ona zamawiającemu dzieło dużą swobodę ingerencji w wykonywanie zobowiązania przez twórcę dzieła, gwarantowaną między innymi przez wskazane poniżej przepisy:

Art. 635. Jeżeli przyjmujący zamówienie opóźnia się z rozpoczęciem lub wykończeniem dzieła tak dalece, że nie jest prawdopodobne, żeby zdołał je ukończyć w czasie umówionym, zamawiający może bez wyznaczenia terminu dodatkowego od umowy odstąpić jeszcze przed upływem terminu do wykonania dzieła.

Art. 636. § 1. Jeżeli przyjmujący zamówienie wykonywa dzieło w sposób wadliwy albo sprzeczny z umową, zamawiający może wezwać go do zmiany sposobu wykonania i wyznaczyć mu w tym celu odpowiedni termin. Po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu zamawiający może od umowy odstąpić albo powierzyć poprawienie lub dalsze wykonanie dzieła innej osobie na koszt i niebezpieczeństwo przyjmującego zamówienie.

§ 2. Jeżeli zamawiający sam dostarczył materiału, może on w razie odstąpienia od umowy lub powierzenia wykonania dzieła innej osobie żądać zwrotu materiału i wydania rozpoczętego dzieła.

Kazus 5.

Pawlak i Kargul spierają się przy płocie dzielącym ich działki, o to czy Pawlak może wejść na działkę Kargula, bo tylko w ten sposób może zerwać gruszki, ze swojego drzewa, którego gałęzie zwieszają się nad działką sąsiada. Który z nich ma rację?

Zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego własność gruntu może być ograniczona służebnościami wobec gruntu sąsiedniego. Pawlak może wejść na grunt sąsiada w celu erwania rosnących na jego drzewie gruszek, nie może jednak wyrządzić przy tym żadnej szkody na gruncie sąsiada. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że w niektórych sprawach kodeks cywilny reguluje bardzo szczegółowo stosunki pomiędzy jego podmiotami, istotne jest np. dla ustalenia praw właścicielskich roju pszczół, to gdzie i w jakim czasie połączy się z rojem pszczół należącym do innego właściciela. Można wykorzystać przepisy regulujące tę kwestię zamiast przepisów o służebności gruntowej.

Art. 140. W granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy. W tych samych granicach może rozporządzać rzeczą.

Art. 148. Owoce spadłe z drzewa lub krzewu na grunt sąsiedni stanowią jego pożytki. Przepisu tego nie stosuje się, gdy grunt sąsiedni jest przeznaczony na użytek publiczny.

Art. 149. Właściciel gruntu może wejść na grunt sąsiedni w celu usunięcia zwieszających się z jego drzew gałęzi lub owoców. Właściciel sąsiedniego gruntu może jednak żądać naprawienia wynikłej stąd szkody.

Art. 150. Właściciel gruntu może obciąć i zachować dla siebie korzenie przechodzące z sąsiedniego gruntu. To samo dotyczy gałęzi i owoców zwieszających się z sąsiedniego gruntu; jednakże w wypadku takim właściciel powinien uprzednio wyznaczyć sąsiadowi odpowiedni termin do ich usunięcia.

Kazus 6.

Paweł pożyczył Gawłowi pewną kwotę pieniędzy, którą zobowiązał się oddać w ciągu roku, chciałby mieć gwarancję, że jeżeli Gawel nie wywiąże się ze swojego zobowiązania, to on nie będzie poszkodowany finansowo. Wie, że Gawel kupił sobie ostatnio nowy telewizor. Czy może coś zrobić?

Paweł może zabezpieczyć swoją wierzytelność na podstawie uregulowanej w kodeksie cywilnym instytucji zastawu.

Art. 306. § 1. W celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności można rzecz ruchomą obciążyć prawem, na mocy którego wierzyciel będzie mógł dochodzić zaspokojenia z rzeczy bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela rzeczy, wyjąwszy tych, którym z mocy ustawy przysługuje pierwszeństwo szczególne.

Art. 307. § 1. Do ustanowienia zastawu potrzebna jest umowa między właścicielem a wierzycielem oraz, z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wydanie rzeczy wierzycielowi albo osobie trzeciej, na którą strony się zgodziły.

Możliwość zaspokojenia z obciążonej rzeczy, bez względu na to, czyją stała się własnością, oznacza, iż w razie zbycia własności rzeczy po stronie nabywcy powstaje drugi, obok obowiązku dłużnika osobistego, obowiązek zapłaty w celu zaspokojenia zabezpieczonej wierzytelności, z ograniczeniem odpowiedzialności właściciela rzeczy do obciążonej rzeczy.

Kazus 7.

Wojciech S kupił od Marianny J. motor. Na podstawie pisemnej umowy zapłacił za niego umówioną cenę odebrał go i wyruszył na mazury. Po powrocie zjawił się u niego tajemniczy mężczyzna twierdząc, że motor jest jego własnością i żąda jego natychmiastowego zwrotu. Jeżeli Wojciech S zawierając umowę sprzedaży nie wiedział, że Marianna J. nie jest właścicielką motoru i w związku z tym nie ma prawa do jego sprzedaży, pozostaje pod ochroną Kodeksu cywilnego.

Art. 169. § 1. Jeżeli osoba nie uprawniona do rozporządzania rzeczą ruchomą zbywa rzecz i wydaje ją nabywcy, nabywca uzyskuje własność z chwilą objęcia rzeczy w posiadanie, chyba że działa w złej wierze.

§ 2. Jednakże gdy rzecz zgubiona, skradziona lub w inny sposób utracona przez właściciela zostaje zbyta przed upływem lat trzech od chwili jej zgubienia, skradzenia lub utraty, nabywca może uzyskać własność dopiero z upływem powyższego trzyletniego terminu. Ograniczenie to nie dotyczy pieniędzy i dokumentów na okaziciela ani rzeczy nabytych na urzędowej licytacji publicznej lub w toku postępowania egzekucyjnego.

Art. 7. Jeżeli ustawa uzależnia skutki prawne od dobrej lub złej wiary, domniemywa się istnienie dobrej wiary.

Skoro nic nie wiemy o tym czy Wojciech S działał w dobrej wierze, prawo każe nam zakładać, że właśnie tak było. Tajemniczy mężczyzna żeby odebrać motor musiałby udowodnić, że było inaczej.

Pojęcie złej wiary jest bliskie pojęciu winy. Skoro odpowiada się w zasadzie za wszelką winę (zob. art. 415 k.c.), także zła wiara powinna obejmować każdą jej postać, a nie tylko winę umyślną i rażące niedbalstwo. Skutki prawne związane z działaniem w złej wierze mogą być określone tylko wówczas, gdy zostanie ona udowodniona.

Warto podkreślić, że zasada domniemania dobrej wiary jest bardzo dobrą zasadą wyrażającą uczciwość partnerów w obrocie prawnym oraz zgodność czynności prawnych z zasadami współżycia społecznego i dobrymi obyczajami. Jest to również powiązane z inną zasadą rządzącą prawem cywilnym a mianowicie zasadą „pacta sunt servanda” zakładającą, że umowy powinny być dotrzymywane i nawet jeżeli doszło do zawarcia w pewnym sensie wadliwej umowy ale zawierający je podmiot działał w usprawiedliwionym przekonaniu, że wszystko odbywa się zgodnie ze stanem prawnym i faktycznym, umowa powinna zostać utrzymana w mocy.

Kazus 8.

Dwóch kolegów zawarło ze sobą pisemną umowę, że jeden z nich nauczy się latać jeżeli drugi wyhoduje w swoim gospodarstwie odmianę kurczaków mówiących ludzkim głosem. Czy mogą dochodzić od siebie wzajemnie roszczeń z powodu nie wykonania zobowiązań wynikających z umowy.

Zgodnie z Kodeksem cywilnym art. 387 umowa o świadczenie niemożliwe jest nieważna.

Art. 387. § 1. Umowa o świadczenie niemożliwe jest nieważna.

§ 2. Strona, która w chwili zawarcia umowy wiedziała o niemożliwości świadczenia, a drugiej strony z błędu nie wyprowadziła, obowiązana jest do naprawienia szkody, którą druga strona poniosła przez to, że zawarła umowę nie wiedząc o niemożliwości świadczenia.

Pewien sędziwy Pan ucieszony z wiadomości, że jego córka spodziewa się dziecka postanowił natychmiast po otrzymaniu tej informacji, zapisać wnuczкови lub wnusi swój piękny stary domek z ogródkiem. Czy oby nie zbyt wcześnie?

Darowizna na rzecz dziecka poczętego, lecz jeszcze nie urodzonego, mająca na celu zabezpieczenie przyszłych jego interesów, jest dopuszczalna. (NSA III S.A. 1183/85, OSP 1987/7/28)

RPEiS 1994/3/49 - t.1 Dziecko poczęte może być zarówno spadkobiercą ustawowym, jak i testamentowym.

Nasciturus, podobnie jak osoba nabywająca prawo podmiotowe warunkowo, ma zdolność prawną. Nie ma on jednak zdolności prawnej do nabywania "pełnych" praw majątkowych. Prawa majątkowe nabywa w sposób pełny z chwilą urodzenia, chociaż ze skutkiem wstecznym (od chwili poczęcia), co różni to nabycie od nabycia osoby warunkowo uprawnionej, która uzyskuje prawo w zasadzie z chwilą ziszczenia się warunku (art. 90 k.c.). [...] Sytuacja nasciturusa o tyle różni się od pozycji osób nabywających prawo warunkowo, że dziecko poczęte wszystkie prawa majątkowe nabywa w postaci ekspektatywy. (Dyoniak A. Pozycja nasciturusa na obszarze majątkowego prawa prywatnego.LEX)

Kazus 9.

Pan Kowalski mieszka w małej miejscowości, gdzie występuje bardzo duża stopa bezrobocia, sam od trzech lat nie ma pracy. On i jego rodzina jest w bardzo trudnej sytuacji finansowej. Postanowił, że jedynym wyjściem z sytuacji jest sprzedaż samochodu. Chęć zakupu zgłosił jego sąsiad, który zastrzegł, że nabeździe pojazd za 30 % ceny rynkowej. Pan Kowalski nie miał wyboru, zgodził się i umowa została zawarta.

Art. 388 § 1. Jeżeli jedna ze stron, wyzyskując przymusowe położenie, niedołęstwo lub niedoświadczanie drugiej strony, w zamian za swoje świadczenie przyjmuje lub zastrzega dla siebie lub dla osoby trzeciej świadczenie, którego wartość w chwili zawarcia umowy przewyższa w rażąco stopniu jej własnego świadczenia, druga strona może żądać zmniejszenia swego świadczenia lub zwiększenia należnego jej świadczenia, a w wypadku gdy jedno i drugie byłoby nadmiernie utrudnione, może ona żądać unieważnienia umowy.

§ 2. Uprawnienia powyższe wygasają z upływem dwóch lat od dnia zawarcia umowy.

Kazus 10.

Dwóch rolników umówiło się, że w swoich gospodarstwach będą stosowali płodozmian, przez dwa lata jeden z nich będzie obsiewał swoje pole kukurydzą a drugi pszenicą, żeby zapobiec wyjąłowieniu gruntu przez kolejne dwa lata będą zamieniać się działkami uprawnymi, czy mogą?

Art. 353 Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Przepis ten określa granice swobody umów, która w praktyce oznacza, że jeżeli strony chcą zawrzeć umowę cywilnoprawną, mogą wzajemne zobowiązania uregulować w niej według własnego uznania. Postanowienia umowy nie mogą być tylko sprzeczne z przepisami prawa, właściwością zawieranej umowy ani zasadami współżycia społecznego, nie mogą również wymagać wykonania zobowiązania niemożliwego. W tej sytuacji żadna z tych przesłanek nie zachodzi a zatem sąsiedzi mogą umówić się, na okresową zamianę gruntów, skoro tego chcą i oceniają jako korzystne dla efektywności funkcjonowania swoich gospodarstw.

Mini wykład

Informacje podane poniżej podajemy uczestnikom w formie mini wykładu. Pamiętając jednak o tym, że to, co zostaje usłyszane i zobaczone ma znacznie większą szansę na zapamiętanie przez odbiorcę niż to, co zostało wyłącznie powiedziane, dobrze jest zamieścić na przygotowanych wcześniej planszach definicję prawa cywilnego i katalog rządzących w nim podstawowych zasad.

Definicja Prawa Cywilnego:

Prawo cywilne to gałąź prawa obejmująca zespół przepisów normujących stosunki majątkowe oraz niemajątkowe między osobami fizycznymi i osobami prawnymi na zasadzie równorzędności podmiotów (najistotniejszym elementem definicji jest właśnie metoda regulacji czyli równorzędność podmiotów)

(por. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, "Prawo cywilne. Zarys części ogólnej", PWN, Warszawa 1996 s. 13)

Zasady prawa cywilnego:

1. Zasada ochrony osoby ludzkiej.

(oznacza, że każdemu człowiekowi przysługuje zdolność prawna oraz gwarancja korzystania przez niego z dóbr osobistych)

2. Zasada ochrony dziecka poczętego

(oznacza, że dziecku poczętemu przyznaje się zdolność prawną w odpowiednim wymiarze)

3. Zasada równości

(oznacza, że wszyscy obywatele, a w nieco skorygowanym zakresie również cudzoziemcy są równi wobec prawa i mają równe prawa)

4. Zasada autonomii woli stron

(oznacza, że każdy może własną mocą kształtować swoje stosunki prawne w granicach prawa i zasad współżycia społecznego)

5. Zasada ochrony dobrej wiary.

(oznacza ochronę, tego kto działał w błędnym ale usprawiedliwionym przekonaniu odnośnie uprawnień osoby od której nabył rzecz lub prawo)

6. Zasada cywilnej odpowiedzialności za długi.

(oznacza ona, że dłużnik odpowiada za swe zobowiązania całym swoim majątkiem)

7. Zasada odpowiedzialności za szkodę.

(oznacza, że każdy kto wyrządził szkodę ze swej winy a w określonych przepisach także przy jej braku zobowiązany jest do naprawienia tej szkody)

8. Zasada cywilnoprawnej ochrony praw na dobrach niematerialnych.

(pozwala na ochronę wynalazków i osiągnięć ludzkiego intelektu)

9. Zasada swobodnego wyrażania woli

(oznacza, że oświadczenie woli osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażone przez każde zachowanie tej osoby wyrażające jej wolę w sposób dostateczny, chyba że ustawa wyraźnie zastrzega do wyrażenia woli jakąś szczególną formę)

10. Zasada interpretacji umów zgodnie z wolą stron

(oznacza, że w umowach należy badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na ich dosłownym brzmieniu.)

(por. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, "Prawo cywilne. Zarys części ogólnej", PWN, Warszawa 1996 s. 29/30)

Ad 3. Kto może zawrzeć umowę i jak działać przez pełnomocnika? - 20 minut.

(CO) Zadaniem naszym jest tutaj uświadomić uczestnikom kto może być podmiotem stosunków cywilnoprawnych i w jakim zakresie

(PO CO) Aby zrozumieć, że nie każdy może zawrzeć każdą umowę i że wiek ma istotne znaczenie w byciu stroną w określonych stosunkach cywilno - prawnych

(JAK) Mini wykład i praca w grupach

Mówimy uczestnikom, że kodeks cywilny normuje stosunki cywilno – prawne pomiędzy **osobami fizycznymi i osobami prawnymi** (Art. 1 kodeksu cywilnego).

Osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne

przyznają osobowość prawną. Skarb Państwa jest w stosunkach cywilnoprawnych podmiotem praw i obowiązków, które dotyczą mienia państwowego nie należącego do innych państwowych osób prawnych. Powstanie, ustrój i ustanie osób prawnych - czyli to jak osoby te w praktyce funkcjonują i działają - określają właściwe przepisy, organizację i sposób działania osoby prawnej reguluje także jej statut. Jednostka organizacyjna uzyskuje osobowość prawną z chwilą jej wpisu do właściwego rejestru, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Rodzaje rejestrów oraz ich organizację i sposób prowadzenia regulują odrębne przepisy. Osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie, co oznacza, że faktycznymi podmiotami biorącymi udział w stosunkach cywilno – prawnych, są członkowie wchodzący w skład tych organów. Zwracamy uwagę na szczególną odpowiedzialność osoby działającej jako organ osoby prawnej:

Art. 39. § 1. Kto jako organ osoby prawnej zawarł umowę w jej imieniu nie będąc jej organem albo przekraczając zakres umocowania takiego organu, obowiązany jest do zwrotu tego, co otrzymał od drugiej strony w wykonaniu umowy, oraz do naprawienia szkody, którą druga strona poniosła przez to, że zawarła umowę nie wiedząc o braku umocowania.

§ 2. Przepis powyższy stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy umowa została zawarta w imieniu osoby prawnej, która nie istnieje.

Art. 40. § 1. Skarb Państwa nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania państwowych osób prawnych, chyba że przepis odrębny stanowi inaczej. Państwowe osoby prawne nie ponoszą odpowiedzialności za zobowiązania Skarbu Państwa.

§ 2. W razie nieodpłatnego przejęcia, na podstawie obowiązujących ustaw, określonego składnika mienia od państwowej osoby prawnej na rzecz Skarbu Państwa, ten ostatni odpowiada solidarnie z osobą prawną za zobowiązania powstałe w okresie, gdy składnik stanowił własność danej osoby prawnej, do wysokości wartości tego składnika ustalonej według stanu z chwili przejęcia, a według cen z chwili zapłaty.

§ 3. Przepisy § 1 i 2 stosuje się odpowiednio do odpowiedzialności jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych osób prawnych.

Druga kategoria podmiotów mogących występować jako strona stosunków cywilno – prawnych – to osoby fizyczne. Nie wszystkie jednak osoby fizyczne mają jednakową zdolność do czynności prawnych. (Możemy w tym miejscu przypomnieć uczestnikom zajęć, że podczas drugiej lekcji omówiliśmy szczegółowo, że określone uprawnienia są zależne od osiągniętego wieku. Może to pomóc w wyrobieniu w uczestnikach zajęć przekonania, że prawo zawsze musi być traktowane całościowo i że o jakiegokolwiek jego dziedzinie rozmawiamy musimy mieć na uwadze również to, czego dowiedzieliśmy się przy okazji omawiania innych jego dziedzin.)

Kategoria 1.

Art. 12. Nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły lat trzynastu, oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie.

Art. 13. § 1. Osoba, która ukończyła lat trzynaście, może być ubezwłasnowolniona całkowicie, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem.

§ 2. Dla ubezwłasnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on jeszcze pod władzą rodzicielską.

Osoba pełnoletnia również może zostać ubezwłasnowolniona całkowicie (art.16) z tych

samych powodów co osoba małoletnia.

Art. 14. § 1. Czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest nieważna.

§ 2. Jednakże gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawarła umowę należącą do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, umowa taka staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych.

Kategoria 2.

Art. 15. Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście, oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo.

Art. 16. § 1. Osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw.

§ 2. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo ustanawia się kuratelę.

Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego. Inne umowy zawarte bez zgody przedstawiciela ustawowego są nieważne.

Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego rozporządzać swoim zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów inaczej postanowi. Ważność umowy, która została zawarta przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, zależy od potwierdzenia umowy przez tego przedstawiciela.

Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może sama potwierdzić umowę po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych. Strona, która zawarła umowę z osobą ograniczoną w zdolności do czynności prawnych, nie może powoływać się na brak zgody jej przedstawiciela ustawowego. Może jednak wyznaczyć temu przedstawicielowi odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna od wszelkich zobowiązań po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu. Jeżeli przedstawiciel ustawy osoby ograniczonej w zdolności do czynności prawnych oddał jej określone przedmioty majątkowe do swobodnego użytku, osoba ta uzyskuje pełną zdolność w zakresie czynności prawnych, które tych przedmiotów dotyczą.

Kategoria 3.

Art. 11. Pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności.

Art. 10. § 1. Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście.

§ 2. Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa.

Art. 10. krio § 1. Nie może zawrzeć małżeństwa osoba nie mająca ukończonych lat osiemnastu. Jednakże z ważnych powodów sąd opiekuńczy może zezwolić na zawarcie małżeństwa kobiecie, która ukończyła lat szesnaście, a z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem założonej rodziny.

A zatem kobieta, która ukończyła 16 lat i uzyskała zezwolenie sądu na zawarcie małżeństwa

zyskuje przez to pełną zdolność do czynności prawnych, której nie traci, jeżeli dojdzie do unieważnienia małżeństwa.

Czy może zawrzeć umowę kupna – sprzedaży zeszytu w kiosku? Czy może zawrzeć związek małżeński? Czy może wynająć swój pokój znajomemu? Czy może kupić rower za zaoszczędzone pieniądze? Czy może kupić mieszkanie? Czy może sporządzić testament? Czy może kupić znaczek i wysłać list na pocztę? Czy może zaciągnąć pożyczkę w banku? Czy może kupić bukiet kwiatów w kwiaciarni? Czy może kupić miesięczny bilet komunikacji miejskiej?

Wniosek z tej aktywności jest taki, że tylko osoba o pełnej zdolności do czynności prawnych może dokonać wszystkich czynności cywilno – prawnych. Warto również zwrócić uwagę uczestników na to, że nie zawsze ta sama czynność prawna jest oceniana w ten sam sposób. Tytułem przykładu, kupienie bukietka stokrotek może być ocenione jako zawarcie umowy należącej do umów powszechnie zawieranych w ramach drobnych, bieżących spraw życia codziennego – a więc jako możliwe do dokonania nawet przez osobę nieposiadającą zdolności do czynności prawnych - a inaczej należy oceniać zakup artystycznie wykonanego bukietu, ikebany lub strojnego wieńca pogrzebowego za kwotę kilkuset złotych, który raczej nie da się zaliczyć do drobnych bieżących wydatków. Nawet przy zakupie bukietu kwiatów dla cioci na imieniny, dla oceny zawarcia danej umowy konieczne jest wzięcie pod uwagę społeczno – ekonomicznych uwarunkowań towarzyszących dokonaniu tej czynności prawnej. Czym innym jest wydatek 50 zł w przeciętnej rodzinie zamieszkującej w Warszawie, czym innym, wydatkowanie tej samej kwoty w wielodzietnej rodzinie zamieszkującej w beskidzkiej wiosce, utrzymującej się z zasiłku dla bezrobotnych jednego z rodziców.

Kolejny istotny problem związany jest z uzyskaniem pełnej zdolności do czynności prawnych, przez kobietę, która ukończyła lat 16 i wyniku zgody sądu zawarła związek małżeński. Co dzieje się jeśli w ciągu pół roku związek małżeński został unieważniony lub orzeczono rozwód. Kobieta nie traci przez to pełnej zdolności do czynności prawnych, czy może jednak ponownie zawrzeć kolejny związek małżeński, bez zgody sądu? To pytanie zadane uczestnikom, może doprowadzić do odpowiedzi, że skoro kobieta zyskała pełną zdolność do czynności prawnych, to również decyzja w kwestii jej kolejnego wyjścia za mąż pozostaje w jej wyłącznej kompetencji. Zgodnie z przepisami prawa jest jednak inaczej, ponieważ kodeks rodzinny i opiekuńczy, definiując prawo do zawarcia związku małżeńskiego posługuje się kryterium wieku a nie kryterium posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych, a zatem zawsze przed ukończeniem 18 lat trzeba uzyskać zgodę sądu na zawarcie związku małżeńskiego, nawet wtedy gdy jest to kolejne małżeństwo.

Warto podkreślić w tym miejscu, że czynności prawnych nie trzeba dokonywać samodzielnie ponieważ kodeks cywilny przewiduje możliwość dokonania czynności cywilno – prawnej przez przedstawiciela. Pozwoli to do płynnego przejścia do omówienia kolejnego bloku tematycznego, związanego z udzielaniem pełnomocnictwa i odpowiedzialnością pełnomocnika za jego przekroczenie zarówno wobec mocodawcy, jak i osób trzecich.

Art. 95. § 1. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, można dokonać czynności prawnej przez przedstawiciela. § 2. Czynność prawna dokonana przez przedstawiciela w granicach umocowania pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego. Umocowanie do działania w cudzym imieniu może opierać się na ustawie i wówczas mówimy o przedstawicielstwie ustawowym albo na oświadczeniu osoby wybierającej swojego przedstawiciela i wówczas mówimy o pełnomocnictwie. **Pełnomocnictwo może mieć charakter ogólny, rodzajowy lub szczególny.** Jeżeli chcemy żeby pełnomocnik wykonywał w naszym imieniu czynności zwykłego zarządu wówczas udzielamy pełnomocnictwa ogólnego. Natomiast do dokonywania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu potrzebne jest pełnomocnictwo określające ich rodzaj (rodzajowe), chyba że ustawa wymaga pełnomocnictwa do poszczególnych czynności, wówczas należy udzielić szczególnego pełnomocnictwa do dokonania tej właśnie czynności. Pełnomocnictwo ogólne powinno być pod rygorem nieważności udzielone na

piśmie. Jeżeli do ważności czynności prawnej potrzebna jest szczególna forma, pełnomocnictwo do dokonania tej czynności powinno być udzielone w tej samej formie. Tytułem przykładu możemy podać, że skoro umowa sprzedaży nieruchomości powinna zostać zawarta w formie aktu notarialnego to również pełnomocnik do dokonania tej czynności musi zostać ustanowiony w formie notarialnej. Naszym pełnomocnikiem nie musi być osoba o pełnej zdolności do czynności prawnej ponieważ zgodnie z art. 100 kc okoliczność, że pełnomocnik jest ograniczony w zdolności do czynności prawnych, nie ma wpływu na ważność czynności dokonanej przez niego w imieniu mocodawcy. Dzieje się tak dlatego, że skutki działań pełnomocnika odnoszą się bezpośrednio do mocodawcy. Pełnomocnictwo może być w każdym czasie odwołane. Możemy jednak ustanowić Pełnomocnika, który będzie bardzo aktywny w działaniu i podejmie się działań niezgodnych z naszą wolą lub granicami umocowania, sprawdzamy wspólnie na przykładach kazusów czy prawo gwarantuje nam skuteczną ochronę przed działaniami „Falsus Procurator” czyli pełnomocnika przekraczającego swym działaniem zakres umocowania. Uczestnicy otrzymują kazusy wraz z odpowiednimi (umieszczonymi poniżej każdego z nich) przepisami prawnymi, co umożliwi im samodzielny interpretację i udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące problematycznych kwestii.

Kazus 1.

Pani A zawarła umowę zlecenia na wykonanie stu haftowanych serwetek z pełnomocnikiem Pana B, jednak po kilku dniach zaniepokoił ją fakt, że za wykonanie zlecenia zaproponowano jej bardzo wysokie wynagrodzenie, skontaktowała się zatem bezpośrednio ze zleceniodawcą, który oświadczył, że żadnego pełnomocnictwa nikomu nie udzielał i że nie potrzebuje żadnych serwetek w związku z czym nie może potwierdzić złożonego przez kogoś zlecenia. Pani A była bardzo zdenerwowana ponieważ kupiła już bardzo drogi materiał na serwetki, które miała haftować, czy jej zdenerwowanie jest zasadne?

Art. 103. § 1. Jeżeli zawierający umowę jako pełnomocnik nie ma umocowania albo przekroczy jego zakres, ważność umowy zależy od jej potwierdzenia przez osobę, w której imieniu umowa została zawarta.

§ 2. Druga strona może wyznaczyć osobie, w której imieniu umowa została zawarta, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu.

§ 3. W braku potwierdzenia ten, kto zawarł umowę w cudzym imieniu, obowiązany jest do zwrotu tego, co otrzymał od drugiej strony w wykonaniu umowy, oraz do naprawienia szkody, którą druga strona poniosła przez to, że zawarła umowę nie wiedząc o braku umocowania lub o przekroczeniu jego zakresu.

Kazus 2.

Pan A wyjechał za granicę i ustanowił pełnomocnictwo ogólne do dokonywania czynności prawnych związanych ze zwykłym zarządkiem swoim majątkiem dla Pana B. Pan B podczas nieobecności swojego mocodawcy, dokonał w jego imieniu darowizny na rzecz swojej chrześniaczki, która nie wiedziała, że wujek rozporządza nie swoim majątkiem, ale z ochotą przyjął dokonaną na jej rzecz darowiznę.

Art. 104. Jednostronna czynność prawna dokonana w cudzym imieniu bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu jest nieważna. Jednakże gdy ten, komu zostało złożone oświadczenie woli w cudzym imieniu, zgodził się na działanie bez umocowania, stosuje się odpowiednio przepisy o zawarciu umowy bez umocowania.

Kazus 3.

Zarząd Firmy X ustanowił pełnomocnika do zawierania umów sprzedaży segregatorów na dwa lata. Wszyscy zapomnieli, że pełnomocnictwo było zawarte na czas określony, który już upłynął. Firma X prężnie się rozwijała i sprzedaż segregatorów kwitła. Dopiero po kolejnych kilku miesiącach w firmie X zorientowano się, że pełnomocnictwo wygasło. Czy zawarte dotąd umowy sprzedaży segregatorów są ważne?

Art. 105. Jeżeli pełnomocnik po wygaśnięciu umocowania dokona w imieniu mocodawcy

czynności prawnej w granicach pierwotnego umocowania, czynność prawna jest ważna, chyba że druga strona o wygaśnięciu umocowania wiedziała lub z łatwością mogła się dowiedzieć.

Kazus 4.

Pan Z otrzymał pełnomocnictwo szczególne do sprzedaży czerwonego forda swojego mocodawcy, w pełnomocnictwie tym nie zawarto żadnych dodatkowych ustaleń, po dwóch tygodniach zniechęcony nieudolnymi próbami poszukiwania nabywcy samochodu Pan Z, ustanowił swojego kolegę Pana Y pełnomocnikiem dla swojego mocodawcy. Czy mógł to zrobić?

Art. 106. Pełnomocnik może ustanowić dla mocodawcy innych pełnomocników tylko wtedy, gdy umocowanie takie wynika z treści pełnomocnictwa, z ustawy lub ze stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa.

Kazus 5.

Pan X ustanowił Panów A, B i C swoimi pełnomocnikami do wyszukania ofert wynajmu lokalu, w którym będzie znajdowała się siedziba otwieranej przez niego Kancelarii prawnej. Pełnomocnictwo nie zawierało żadnych dodatkowych uregulowań. Czy Panowie A, B i C powinni ustalać pomiędzy sobą sprawdzone już oferty.

Art. 107. Jeżeli mocodawca ustanowił kilku pełnomocników z takim samym zakresem umocowania, każdy z nich może działać samodzielnie, chyba że co innego wynika z treści pełnomocnictwa.

Ad 4. Na czym polega zasada swobody umów i dlaczego należy ich przestrzegać? - 15 minut.

(CO) Zadaniem naszym jest tutaj uświadomić uczestnikom, że strony mogą się umówić co do bardzo wielu rzeczy i w bardzo różnych formach ale z pewnymi ograniczeniami.

(PO CO) Aby zrozumieć, że mamy duży wpływ na kształt stosunków cywilnoprawnych, których stronami jesteśmy, ale pod pewnymi ograniczeniami.

(JAK) mini wykład

Art. 353¹ kodeksu cywilnego. Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Z. Radwański definiując zasadę swobody umów stwierdza, że „jest to norma prawna przyznająca podmiotom prawa cywilnego generalną kompetencję do swobodnego kształtowania stosunków zobowiązaniowych poprzez umowy, a nadto do interpretowania konkretnych norm prawnych na rzecz tej kompetencji”.¹

Art. 353¹ kc dający podstawę funkcjonowania swobody umów jednocześnie wyraźnie wskazuje jej konkretne ograniczenia. Art. 353¹ kc przewiduje trzy ograniczenia zasady swobody umów. Są to:

**ustawa,
natura stosunku prawnego, zasady
współżycia społecznego,**

ustawa

Ograniczenie to jest oczywiste w systemie demokratycznego państwa prawnego. Nie można przyznawać podmiotom stosunków cywilno – prawnych, kompetencji do kształtowania swoich zobowiązań przy jednoczesnym naruszeniu przez nich innych przepisów prawnych. Chodzi tu o postanowienia ustaw regulujących wszystkie dziedziny prawa i jest zgodne z podstawową zasadą

dobrego prawa czyli jego spójnością i niesprzecznością. Warto w tym miejscu podkreślić, że ograniczenie to nie obejmuje tylko czynności bezpośrednio niezgodnych z ustawami ale również tych, które mają na celu obejście przepisów ustaw. **Art. 58 § 1 kodeksu cywilnego.** Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy.

właściwość (natura) stosunku zobowiązaniowego

W każdej umowie szczególnej wyróżnia się trzy zasadnicze elementy w tym tzw.: „essencia lia negotii” bez których określona umowa nie może zostać zawarta, np. w umowie sprzedaży musimy mieć zawsze przeniesienie własności rzeczy i uiszczenie zapłaty w wysokości wartości sprzedawanej rzeczy, jeżeli brakuje elementu zapłaty ceny za kupowaną rzecz zostaje naruszona właściwość/istota umowy sprzedaży, przestaje ona być wówczas sprzedaż stając się darowizną. Strony nie mogą zatem zawrzeć umowy sprzedaży przewidującej, że zaprzędaną rzecz nie zostanie uiszczona żadna cena.

zasady współzycia społecznego

System prawny nie może dopuszczać także do tego, aby powstawały stosunki prawne o treści sprzecznej z powszechnie akceptowanymi w społeczeństwie regułami moralnymi, obyczajowymi czy kulturowymi. Ograniczenie to jest dodatkowo wymienione w odrębnym artykule:

Art. 58 § 2 kc kodeksu cywilnego. Nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współzycia społecznego.